

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Sulpici[i] Severi Presbyteri Opera Omnia

Sulpicius <Severus>

Amstelodami, 1665

Epistolæ Ad Eusebium Presbyterum, Contra æmulos virtutum B. Martini.

urn:nbn:de:hbz:466:1-11490

SULPICI SEVERI
EPISTOLÆ.

AD

EUSEBIUM PRESBYTERUM,
Contra emulos virtutum B. Martini.

EPISTOLA I.

Hesternæ die cum ad me plerique Monachi venissent, inter fabulas juges, longumque sermonem, mentio incidit libelli mei, quem de vita B. viri Martini edidi, studiosè eum à multis legi, libentissime audiebam. Interea indicatur mihi, dixisse quendam malo spiritu suscitatum, cur Martinus, qui mortuos suscitasset, flammæ domibus depulisset, ipse nuper adustus incendio, periculosæ fuisset obnoxius passioni. O istum, quisquis est, miserum! Judæorum in verbis ejus perfidiam & dicta cognoscimus, qui in cruce positum Dominum his verbis increpabant: *Alios salvos fecit, se ipsum salvum facere non potest.* Vere plane iste, quicum-

AD EUSEBIUM PRESBYTERUM.] Lazius hanc epistolam superiori libro præmittit, & ad eundem Desiderium missam vult, cui ad stipulantur tres mss. Lovanienses. Verum reliqui iidemque antiquissimi eandem Eusebio presbytero, postmodum Episcopo, inscribunt, sumpto eodem hoc titulo ex verbis Galli Dial. 2. segm. 9. Quid quod ex solo epistolæ argumento certa poterat fieri conjectura ad Desiderium non esse scriptam? Est enim perpetua querela de libello suo apud quosdam male audiente. Cujus quidem querelæ tota culpa, in

que
eo solo hærebat, qui ejusdem non modo nemini, sed etiam improbis copiam fecerat. Cur hic Desiderium eo nomine non accusat, ut epistola 3. suam forum, quam non attestazione nuda, sed obtorto collo quasi loris adstrictam ad tribunal prætoris rapit. Desiderio enim soli eum libellum ediderat, & ediderat non prodendum: quod & ille ita fore sponderat. Denique non nisi eraso frontis titulo, & suppresso auctoris nomine legi à quoquam eum voluerat. Atqui horum hic nulla mentio. Quæ sine dubio fuisset, si eidem Desiderio fuisset inscripta. *Giselin.*

que est, si illis temporibus natus esset, & in Dominum hac voce dicere potuisset, qui simili sanctum Domini blasphemam exemplo. Quid ergo, quisquis es, Martinus ideo non potens, ideo non sanctus, quia est periclitatus incendio? O beatum, & per omnia similem Apostolis, etiam in his conviciis, virum! Nempe hoc & de Paulo gentiles illi, cum eum vipera momordisset, sensisse referuntur: *Hic homo debet homicida esse, quem salvum factum de mari, fata vivere non sinunt.* At ille, excussa vipera in ignem, nihil mali patiebatur. Illi autem subito casurum, & repente moriturum eum putabant: sed cum viderent nihil mali contingere ei, convertentes se, dicebant eum Deum esse. Alioquin, vel horum exemplo, omnium mortalium infelicissime, perfidiam tuam coarguere ipse debueras: ut si tibi scandalum moverat, quod Martinus flamma ignis videbatur tactus, hunc rursus attactum ad merita illius & virtutem referres, quod circumseptus ignibus non perisset. Agnosce enim miser, agnosce quod nescis, omnes fere sanctos magis insignes periculorum suorum fuisse virtutibus. Video quidem Petrum fide potentem, rerum obstante natura mare pedibus supergressum, & instabiles aquas corporeo pressisse vestigio. Sed non ideo minor mihi videtur gentium prædicator, quem fluctus absorbit, & post triduum toti-

1 *Non sinunt.*] Fortasse verior sit lectio, *sinerunt.* Nam hoc etiam præteritum à *sino* formari testatum reliquit Diomedes lib. 1. Gramm. Publius de vita sua: *Quod si me invitum abire sinisset,* Item Scaurus: *Prædium non fini fieri.* Gifelinus.

2 *Gentium prædicator, quem fluctus absorbit.*] De Paulo, non de Jona loquitur. Meminit hujus rei 11 Cor. xi. 25. *υπερβημερον εν τω βυθω πεπονηκα.* Quæ Severus ita transfert: *Post triduum totidemque noctes emergentem è profundo, unda restituit: atque haud scio, an pene*

plus fuerit vixisse in profundo, an supra maris profunda transiisse. Male *υπερβημερον* de integro triduo accepit, cum sit una tantum, cum die, nox. Cæterum quomodo Paulus *εν βυθω* fuerit, variae interpretum sententiæ sunt. Quidam id de loco, cui nomen *βυθος*, accipiunt, in quo Paulus Lystræ latuerit. Alii de mari in quo post naufragium natavit. Sic Græcus Scholiastes: *υπερβημερον υπερβημερον ηεν το σκαζιον.* Severus eum in ipso maris profundo fuisse opinatur. *Florn.*

totidemque noctes emergentem è profundo unda restituit : atque haud scio, an pæne plus fuerit vixisse in profundo, an supra maris profunda transisse. Sed hæc tu, ut arbitror, stulte non legeras, aut lecta non audieras. Neque enim absque divino consilio istiusmodi exemplum beatus Evangelista sacris litteris protulisset, nisi ut ex his humana mens erudiretur naufragiorum atque serpentium casus : & , sicut Apostolus refert, qui nuditate, fame latronumque periculis gloriatur, omnia hæc sanctis hominibus, atque omnibus ad perpetiendum, quidem esse communia : sed his tolerandis atque vincendis præcipuam semper iustorum fuisse virtutem, dum per omnia tentamenta patientes, semper invicti, tanto fortius vincerent, quanto gravius pertulissent. Unde hoc, quod ad Martini infirmitatem vocatur, plenum est dignitatis & gloriæ : si quidem periculosissimo casu tentatus, evicerit. Cæterum id omissum à me libello illo, quem de vita illius scripsimus, nemo miretur : cum ibidem sim professus, ¹ me non omnia illius facta complexum : quia si persequi universa voluissem, immensum volumen legentibus edidissem. Neque sunt tam parva quæ gessit, ut omnia potuerint comprehendi. Sed tamen hoc de quo quæstio incidit, latere non patiar, & rem omnem, ut gesta est, referam, ne forte inconsultum hoc, quod ad vituperationem beati viri poterat opponi, prætermisisse videamur. Cum ² ad diœcesim quandam pro solenni consuetudine (sicut Episcopis visitare Ecclesias suas moris est) media fere hyeme Martinus venisset, mansionem ei ³ in se-

cretario

¹ *Me non omnia illius facta complexum.]* Sic in Prologo vitæ Martini testatur. Vide etiam cap. xxv.

² *Ad diœcesim quandam.]* Ante Constantinum nullæ notæ Diœceseos, quæ plures Provincias complecterentur, & vicariis parerent. Hic primus plures Provincias in unum velut corpus redactas, uni dedit administrandas. Administra-

tio ejus *διολησις*. Plures vicarii uni præfecto suberant. Quatuor tales præfecti prætorio in toto Imperio Romano. Hinc & in Ecclesia diœceseon Exarchi & Patriarchæ. Diœcesis igitur Episcopi, est cujuscunque territorii jurisdictionis ad unius civitatis Episcopum pertinens. *Salmas.*

³ *In secretario Ecclesiæ.]* De secreto si-
ve se-

creatorio Ecclesiæ clerici paraverunt, multumque ignem scabro jam & pertenui pavimento subdiderunt, lectumque ei plurimo stramine exstruxerunt. Dein cum se Martinus cubitum collocasset, insuetam mollitiem strati male blandientis horrescit: quippe qui ¹ nuda humo uno tantum cilicio superjecto, cubare consueverat. Itaque quasi accepta permotus injuria stramentum omne projecit. Casu super fornaculam, partem paleæ illius, quam removerat, aggressit. Ipse, ut erat moris, nuda humo, lassitudine itineris urgente requieuit. Ad mediam fere noctem, per interruptum, ut supra diximus, pavementum ignis æstuans, arefcentes paleas apprehendit. Martinus somno excitus re inopinata, ancipiti periculo, & maxime (ut referebat) diabolo insidiante atque urgente præventus, tardius quam debuit ad orationis confugit auxilium. Nam erumpere foras cupiens, cum pessulo, quem ostio obdiderat, diu multumque luctatus, gravissimum circa se sensit incendium: adeo ut vestem, qua indutus erat, ² ignis assumpserat. Tandem in se reversus, non in fuga, sed in Domino esse præsidium: scutum fidei & orationis arripiens, mediis flammis totus

ve secretario Ecclesiæ vide Baronium Tomo VI. ad A. CCCCLII. Appellatur etiam diaconicum & *ὑποπύριον* Nazianzeno Orat. xx. & Paphophoria. Hieronymus in Ezechiel. XLIII. (dicit in omnibus Ecclesiis duo paphophoria exstrui consuevisse, eaque hinc inde apud Apsidem (ubi Episcopi sedes) posita fuisse. De usu eorum Paulinus epistol. XII.

Hic locus est veneranda penus, qua conditur, & qua

Promitur alma sacris pompa ministrarii.

Sic infra Dial. II. I. Secretarium ingressus, cum solus, ut erat illi consuetudo, resideret (hanc enim sibi etiam in Ecclesia solitudinem, permissa clericis libertate

præstabat) cum quidem in alio secretario presbyteri sederent, vel salutationibus vacantes, vel audiendis negotiis occupati.

¹ *Nuda humo, uno tantum cilicio superstratus.]* Ita moris erat illis Ascetis. Quod etiam Stoicos atque Judæorum Essenos fecisse legimus. Sic Epistola III. de eodem Martino: *nuda humo, uno tantum cilicio superjecto, cubare consueverat.*

² *Ignis assumpserit.]* Simile illi, ignis arefcentes paleas apprehenderit. Langii liber *absumpserit*, Laz. *consumpserit*. Neutrum credo verum. Si enim tota vestis fuisset absorpta, ipse qui vestis factum erat, paullo propius sensisset. *Giselin.*

H h

x Anxi-

totus ad Dominum conversus, incubuit. Tum vero divinitus igne submoto, innoxio sibi orbe flammaram, orabat. Monachi autem, qui pro foribus erant, crepitante & colluctante incendiis sono, obseratas effringunt fores: dimotoque igne, mediis flammis Martinum auferunt, cum jam penitus esse consumptus tam diuturno incendio putaretur. Cæterum (ut verbis meis Dominus est testis) mihi ipse referebat, & non sine gemitu fatebatur, in hoc se diaboli arte deceptum, ut excussus è somno consilium non haberet, quo per fidem & orationem periculo repugnaret: denique tam diu circa se sævisse ignem, quamdiu erumpere ostium turbatus mente tentaverit. Ubi vero ¹ auxilium crucis & orationis arma repetisset, medias cessisse flammis: seque tunc sensisse rorantes, quas male esset expertus urentes. Unde intelligat, quisquis hæc legerit, tentatum quidem illo Martinum periculo, sed probatum.

1 *Auxilium crucis & orationis arma.]*
Sic supra: *Signo se crucis & orationis auxilio protegebat.* cap. xxiv. vitæ Martini. Vetus Ecclesia & in vitæ communis usu, & in ritibus sacris, multum usa est venerabili signo crucis, sed ut pia ceremonia, quæ orationi adjecta, animos fidelium ad Christi crucem evehe-

ret, non materiæ alicui terrenæ aut figuræ aut gestui affigeret. *Casaubon.* Vide Nazianzenum ad Nemesium, Origenem contra Celsum III. & VIII. Theodoretum in Petro & Thalassio, Eusebium VIII. Histor. 7. Victorem II. De persecutione Vandalica, & alios.

EPISTO-

EPISTOLA II.

A D

AURELIUM DIACONUM;

De obitu, & apparitione B. Martini.

SULPICIVS Severus Aurelio diacono Salutem. Posteaquam à me mane digressus es, eram residens solus in cellula, subieratque me illa quæ sæpius occupat, spes futurorum, præsentiumque fastidium, iudicii metus, formido pœnarum, & quod consequens erat, atque unde cogitatio tota descenderat, peccatorum meorum recordatio tristem me confectumque reddiderat. Deinde cum fatigata angore animi in lectulo membra posuissem, ut plerumque ex mœstitudine solet, somnus obrepfit: qui ut semper matutinis horis levior incertusque, ita suspensus & dubius per membra diffunditur: ut quod in alio sopore non evenit, pæne vigilans dormire te sentias. ¹ Cum repente sanctum Martinum episcopum videre mihi videor, prætextum toga candida, vultu igneo, stellantibus oculis, crine purpureo: atque ita mihi in ea habitudine corporis, formaque, quam noveram, videbatur, ut quod eloqui nobis pæne difficile est, non posset aspici, cum posset agnoscere. Arridensque mihi paululum, libellum quem de vita illius

AURELIO DIACONO.] Diaconi nudi Episcoporum ministri erant *ὑποεπίσκοποι*, qui etiam in Synodis & disputationibus exceptorum seu Notariorum munereungebantur, vel aliqua Episcopos adiutabant. *Epiphanius*. Hæres. xxxi. *Rufinus*. I. Hist. 14. Hanc Epistolam Bassula focus Severi publicarat. Cum qua peramanter propterea ex postulat sequenti epist. De hac ita Paullinus Epist.

¹. Merito focum sanctam omni liberaliorem parente in matrem sortitus æternam. Hanc igitur instituti sui habuit sociam, mortua, uti ego existimo, uxore, ut Therasiam suam habuit Paullinus. *Giselinus*.

¹ Cum repente sanctum Martinum Episcopum videre mihi videor.] Hæc Monachorum somnia originem tot monstris erroribus ac fabulis de apparitione & statu mortuorum dederunt.

H h 2

1 Bene

illius scripseram, dextera præferbat. Ego sancta genua ejus amplexus, ¹ benedictionem pro consuetudine flagitabam: superpositamque capiti meo manum tactu blandissimo sentiebam, cum inter benedictionis verba solennia familiare illud ori suo crucis nomen iteraret, mox in eum luminibus intentis, cum exsatiari vultu illius conspectuque non possem, subito mihi in sublime sublatus eripitur: donec emensa aëris istius vastitate, cum tamen rapida nube subvectum acie sequeremur oculorum, ² patenti caelo receptus, videri ultra non potuit. Nec multo post, presbyterum ³ sanctum Clarum, discipulum illius, qui nuper excefferat, video eandem, quam magistrum, viam scandere. Ego impudens sequi cupiens, dum altos gressus ⁴ molior & conitor, evigilo: somnoque excitus, congratulari cœperam visioni, cum ad me puer familiaris ingreditur, solito tristior vultu, loquentis pariter & dolentis. Quid tu tam tristis loqui gestis? Duo, inquit, monachi modo à Turonis adfuerunt: ⁵ Dominum Martinum obisse nuntiant. Con-

di fa-

¹ *Benedictionem pro consuetudine flagitabam.* Hæc, ut ex sequentibus apparet, fieri solita manus impositione, recitatisque verbis ad eam rem solennibus, inter quæ Martino familiare crucis nomen. Sic infra Dial. I. cap. XIV. de eodem Martino: *Episcopi quoque sanctissimi, sacerdotali auctoritate deposita, conzungi se ab ea atque benedici, humiliter postulantes, sanctificatos se ac divino munere illustratos, quoties manum illius vestemque contigerant, non immerito crediderunt.*

² *Patenti caelo receptus, videri ultra non potuit.* Sic Romulum ad superos transiisse dejerabat Julius Proculus. *Livius I. Dion. Halic. II.* Sic & Julium Cæsarem ac alios Imperatores. Hinc orta *ἄποδείωσις*. Vide Senecam in Apocolocyntesi.

³ *Sanctum Clarum.* Supra in Vita cap. XXV. *Clarus quidam nomine, adolescens*

nobilissimus, mox presbyter, nunc felici beatus excessu. In eum, ipso Severo poscente, Paulinus Episcopus Nolanus, duo Epitaphia versibus conscripsit. *Paulin. Epist. XII.*

⁴ *Molior & conitor.* Sumptum videri possit ex illo Terent. Heaut. *Dum molliuntur, dum conantur:* ut quidem Facinus, & alii legunt. Coniti potius, quam conniti veteribus usitatum fuisse, docuerunt alii. *Gifel.*

⁵ *Dominum Martinum.* Giselinus legit: *Dominum.* Hæc vox, inquit, in concisa per mediæ vocalis extritionem mediæ ea ætate plusculum dignitatis, atque, ut ita dicam, majestatis præ se ferre visa est. unde & Domnionis nomen apud Hieronymum est deformatum. *Giselinus.* Domini appellatio eo tempore passim frequentabatur in conversatione civili inter familiares ac patres, *Domine frater.* Quod etiam irridet

Grazi

di fateor, obortisque lacrymis fleui uberrime. Quinetiam dum hæc ad te frater scribimus, fluunt lacrymæ, nec ullum impatientissimi doloris admitto solatium. Te vero, ubi hoc nuntiatum est, participem esse volui luctus mei, qui eras socius amoris. Veni ergo ad me statim, ut pariter lugeamus, quem pariter amamus: quanquam sciam virum illum non esse lugendum, cui post evictum ¹ triumphatumque sæculum, nunc demum ² reddita est corona iustitiæ. Sed tamen ego non possum mihi imperare, quin doleam. Præmisi quidem patronum, sed solatium vitæ præsentis amisi: & si rationem ullam dolor admitteret, gaudere deberem. Est enim ille, ut est confertus Apostolis ac prophetis, & quod pace sanctorum omnium dixerim, ³ in illo iustorum grege nulli secundus, ut spero, credo, confido, illis potissimum, ⁴ qui stolas suas in sanguine agni laverunt, adgregatus: agnum ducein ab omni integer labe comitatur. Nam licet ei ratio temporis non potuerit præstare martyrium, gloria tamen martyris non carebit, quia voto

atque

Græci Epigrammatici auctor: Δόμινε Φοβέρεθ' ὄβυς ἐρηάψεν. Salmasius. Festum ejus celebratum fuit Octobr. Quod antiquitus etiam Missa dicebatur. Nam sic solennem aliquam festivitatem nominabant. In capitulari Carol Magni, libro 11. 18. Ut absque ulla excusatione cito possit emendari, spatium usque ad Missam S. Martini dare decrevimus. Et 20. ita ut ad Missam Sancti Andrea restaurati fiant. Et ita non raro apud Aimonium & id genus scriptores. Casaubonus.

1 Triumphatumque sæculum.] Sic Tacitus loqui amat: Triumphati magis quam victi Germani.

2 Reddita est corona iustitiæ.] Alludit ad verba Pauli 11 Tim. cap. IV. vers. 8. ἀπὸ κριταῖς μοι ὁ τῆ δικαιοσύνης στέφανος. Præcipue in Martyrio ea voce utebantur. Unde locutiones creberri-

ma: Martyrio coronatus est. Coronam Martyri accepit. Hinc factum ut Scholastici varias coronas fingerent. Aureolas assignarunt Virginibus, Doctoribus, Martyribus. De quibus vide Magnum Theologum Fredericum Spanhemium tertio Dubior. Evangelicor. LXXXIX.

3 In illo iustorum grege nulli secundus.] Fuit in opinione illa Sulpicius, dari gradus gloriæ in æterna vita. Quam Hieronymus acriter propugnavit contra Jovinianum, dicentem post resurrectionem duos tantum ordines futuros, ovium & hircorum, iustorum & peccatorum, stantium à dextris & stantium à sinistris. Vide eum 11. contra Jovinian. cap. XII. Contra non dari tales gradus, disputat Spanhemius 111. Dub. Evangel. cxxxv.

4 Qui stolas suas in sanguine agni laverunt.] Desumptum ex Apocalypsi.

atque virtutibus ¹ & potuit esse martyr, & voluit. Quod si ei Neronianis Decianisque temporibus, in illa quæ tunc existit, dimicare congressione licuisset, testor Deum cæli atque terræ, sponte equuleum ascendisset, ultro se ignibus intulisset: ² Hebræisque pueris æquandus, inter flammaram globos media licet hymnum Domini in fornace cantasset. Quod ³ si Esaiantum illud supplicium persecutori forte placuisset, nunquam profecto impar Prophetæ, ferris & ⁴ laminis dissecari membra timuisset. Ac si præcis rupibus, abruptisque montibus agere felicem furor impius inuulisset, perhibeo confisus testimonium veritatis, sponte cecidisset. Si vero ⁵ gentium doctoris exemplo gladio deputatus inter alias, ut sæpe provenit, victimas duceretur, primus omnium carnifice compulso, ⁶ palmam sanguinis occupasset. Jam vero adversus omnes pœnas atque supplicia, quibus plerumque humana cessit infirmitas, ita à confessione Domini non recedens, immobilis stetit, ut lætus ulceribus congaudensque cruciatibus quælibet inter tormenta risisset. Sed quanquam ista non tulerit, implevit tamen etiam ⁷ sine cruore martyrium. Nam quas ille pro spe æternitatis humanorum dolorum non pertulit passionnes, fame, vigiliis, nuditate, jejuniis, opprobriis invidorum, insectationibus improborum, cura pro infirmantibus,

¹ Et potuit esse Martyr & voluit.] Martinus per effusionem sanguinis martyr non fuit: nisi quod tota vita ejus martyrium fuit. Odo Cluniacensis, in libro quo probat Martinum Apostolis parem.

² Hebræisque pueris æquandus.] De quibus supra II. Hist. pag. 292. ubi Notas vide.

³ Si Esaiantum illud supplicium persecutori forte placuisset.] Serra dissectum à Manasse Esaiam, antiqui tradunt. Vide Epiphanium & Dorotheum in vitis Prophet.

⁴ Laminis dissecari membra.] Hocu-

num ex gravissimis Christianorum supplicis fuit. Vide Eusebii Historiam Ecclesiasticam in Diocletiani persecutione, & alibi. Vide Gallonium.

⁵ Gentium Doctoris exemplo gladio deputatus.] Vide supra II. Hist. p. 355. & ibi Notas.

⁶ Palmam sanguinis.] Palma victoriæ signum. Hinc Martyres cum palmis pinguntur. Ergo palma idem quod Martyrium hoc loco. Horn.

⁷ Sine cruore martyrium.] Tales Confessores dicebantur, atque etiam Martyres. Vide Eusebium v. Hist. Ecclesiast. II.

bus, sollicitudine pro periclitantibus? Quo enim ille dolente non doluit? quo ¹scandalizante non uftus est? quo pereunte non genuit? præter illa quotidiana illius aduersum humanæ spiritualisque nequitiae diuersa certamina, dum in eo variis tentationibus appetito, semper exsuperat fortitudo vincendi, patientia exspectandi, æquanimitas sustinendi. O vere ineffabilem virum, pietate, misericordia, charitate, quæ quotidie etiam in sanctis viris seculo frigente frigescit: in illo tamen usque ad finem aucta, indies perseveravit! quo ego illius bono vel specialiter frui sum, cum me indignum & non merentem unice diligebat. En rursus lacrymæ fluunt, imoque de pectore gemitus erumpit: in quo mihi post hæc homine similis requies, in cuius erit charitate solatium? Me miserum, me infelicem, poterrone unquam, si diutius vixero, non dolere, quod Martino superstes sum? Erit mihi post hæc vita iucunda, erit dies aut hora sine lacrymis: aut tecum, frater dilectissime, potero illius mentionem habere sine fletu: aut unquam loquens apud te aliud quam de illo loqui potero? Sed quid te in lacrymas fletusque commoveo? ecce nunc te cupio consolatum esse, qui me consolari ipse non possum. Non deerit nobis ille, mihi crede, non, non deerit, ²intererit de se fermocinantibus, adstabit orantibus, quodque jam hodie præstare dignatus est, videndum se in gloria sua sæpe præbebit, & assidua, sicut ante paullulum fecit, benedictione nos proteget. Inde secundum ordinem visionis,

qua

¹ Scandalizante.] Vox Ecclesiastica, ex Novo Testamento petita.

² Intereit de se fermocinantibus, adstabit orantibus.] Creditum vulgo præsentibus adesse sanctos Martyres sepulcris suis, aut ubi vellent. Hieronymus contra Vigilantium. Nam is negaverat Martyres posse suis tumulis aut ubi vellent, præsentibus esse. Maximus Taurinensis in Natali Martyrum

Tauricorum: *Universi sancti ubique sunt & omnibus profunt. Semper nobiscum morantur, hoc est, & in corpore nos viventes custodiunt, & de corpore recedentes excipiunt.* Basilii, Nazianzenus & alii Patres, oratorio more, per *ἄσσωπρωϊαν* sanctos tanquam præsentibus, in Panegyricis alloquebantur. Unde Sanctorum invocatio postea fluxit.

H h 4

I Quid

qua cœlum sequentibus se patere monstravit, quo sequendus esset, edocuit: quo spes nostra tendenda, quo animus dirigendus instruxit. Quid tamen fiet frater? quod mihi ipse sum conscius, conscendere arduum illud, ac penetrare non potero, ita sarcina molesta me prægravat, & peccati mole depressum negato in astra conscensu, sæva miserabilem ducit in tartara. Spes tamen superest, illa sola, illa postrema, ut^r quod per nos obtinere non possumus, saltem pro nobis orante Martino mereamur. Sed quid te frater diutius occupo epistola tam loquaci, demorrorque venturum? simul jam pagina impleta non recipit. Mihi tamen hæc fuit ratio, sermonem istum longius proferendi, ut quia doloris nuntium epistola deferebat, eadem tibi ex quadam nostri confabulatione præstaret charta solatium.

*I Quod per nos obtinere non possumus, saltem pro nobis orante Martino mereamur.] Veteres, præsertim post annum cccc. in Sanctorum Invocatione peccarunt. Paulinus in Natal. III. Felicis: Exora ut precibus plena meritisque redonet
Debita nostra tuis. —*

In vita Martini lib. II.

Dulcis, adorande, & mihi pectore, voce colende,

Fer pietatis opem misero, miseri miserere.

Et paulo post:

Inter me & Dominum mediator adfuit benigne.

EPISTOLA III.

A D

BASSULAM SOCRUM SUAM,

Quomodo B. Martinus ex hac vita ad immortalam transierit.

SULPICIVS Severus Bassulæ parenti venerabili salutem. Si parentes vocari in jus liceret, te plane expilatiouis furtique ream, ad prætoris tribunal iusto loro traheremus. Quid enim non conquerar, quam à te patior injuriam? Nullam mihi domi chartulam, nullum libellum, nullam epistolam reliquisti: ita furaris omnia, ita universa divulgas. Si quid ad amicum familiariter scripsi, si quid forte dum ludimus, quod velim tamen occultum esse, dictavi, omnia ad te prius pæne, quam fuerint scripta, aut dictata, perveniunt. Nimirum obæratos habes notarios meos, per quos tibi nostræ ineptiæ publicantur. Nec tamen adversum eos possum moveri, si tibi parent, qui in jus nostrum ex tua potissimum liberalitate venerunt, seque adhuc tuos quam meos esse meminerunt. Tu sola ea rea, tu sola culpabilis, quæ & mihi infidiaris, & illos fraude circumvenis, ut sine delicto ullo familiariter scripta, aut negligenter emissa, inlucubrata tibi penitus atque impolita traduntur. Nam ut de reliquis taceam, rogo quemadmodum tam cito ad te epistola illa potuit pervenire, quam nuper ad Aurelium Diaconum scripseramus? Ego enim Tolosæ positus, tu Treveris constituta, & tam longe à patria filio inquietante divulsa, qua tandem familiarem illam epistolam occasione furata es?

Nam-

AD BASSULAM.] De hac ita Paulinus epist. I. *Merito socrum san- tam omni liberaliorem parente in matrem sortitus æternam.* Hanc igitur instituti sui habuit sociam, mortua, uti existi-

mo uxore, ut Therasiam suam habuit Paullinus. *Giselin.*

I *Quam nuper ad Aurelium Diaconum scripseram.*] Ea est Epistola præcedens.

Hh 5

I Com-

Namque accepi litteras tuas, quibus scribis, in eadem epistola, qua de obitu Domini Martini fecerim mentionem, ipsum beati viri transitum exponere debuissim. Quasi vero ego illam epistolam aut legendam alii, præterquam ipsi, ad quem missa videtur, ediderim: aut ego tanto sim operi destinatus, ut omnia quæ de Martino cognosci oportet, me potissimum scribente notescant. Itaque si qua de obitu sancti episcopi audire desideras, ab illis potius qui interfuere, cognosce. Ego tibi statui nihil scribere, ne ubique me publices. Tamen si das fidem, nulli te esse lecturam, paucis tuæ satisfaciam voluntati. Itaque præstabo te his, quæ mihi sunt comperta, participem.

Martinus igitur obitum suum longe ante præcivit, dixitque fratribus dissolutionem sui corporis imminere. Interea causa exstitit, qua¹ Condatensem diœcesim visitaret. Nam clericis inter se ecclesiæ illius discordantibus, pacem cupiens reformare, licet finem dierum suorum non ignoraret: proficisci tamen istiusmodi ob causam non recusavit: bonam hanc virtutum suarum consummationem existimans, si pacem ecclesiæ redditam reliquisset. Ita profectus cum suo illo, ut semper frequentissimo discipulorum sanctissimoque comitatu,² mergos in flumine conspiciatur piscium prædam sequi, & rapacem ingluviem assiduis urgere capturis. *Forma, inquit, hæc demonum est, insidiantur incautis, capiunt nescientes: captos devorant, exsaturatique non queunt devoratis.* Imperat deinde potenti virtute

ver-

¹ Condatensem diœcesim visitaret.] Epistola I. Cum ad diœcesim quandam, pro solemnî consuetudine (sicut Episcopus visitare Ecclesias suas moris est) media fere hyeme Martinus venisset. Dial. II. IV. Iter cum eo, dum diœcesim visitat, egimus. Guibertus Gemblacensis epistola ad Philippum episcopum Coloniensem cap. XI. Condatum vocat ipsum opidum, in Turonum & Pictavorum finibus situm: quod hodie

que à Martini ibidem mortui celebritate S. Martini nomen usurpat. Giselinus.

² Mergos.] Avis voracissima, helluonum & Damonum imago. Refert Scalliger Exerc. CCXXXIII. contra Cardanum: Venetiis quendam habuisse cicuratum mergum, quem solitus fuerit manumittere, atque mergum ingressum in mare quærisse cibos, & satiatum rediisse ad Dominum.

I Resolvi.]

verborum, ut eum cui innatabant gurgitem relinquentes, aridas peterent, desertasque regiones: eo nimirum circa aves illas usus imperio, quo dæmones fugare consueverat. Ita grege facto, omnes in unum illæ volucres congregatæ, relicto flumine, montes silvasque petierunt, non sine admiratione multorum, qui tantam in Martino virtutem viderent, ut etiam avibus imperaret. Aliquamdiu ergo in vico illo, vel in ecclesia ad quam ierat, commoratus, pace inter clericos restituta, cum jam regredi ad monasterium cogitaret, viribus corporis cœpit repente destitui: convocatisque discipulis, indicat se jam ¹resolvi. Tum vero mœror & luctus omnium, vox una plangentium: ²Cur nos pater deseris? aut cui nos desolatos relinquis? invadent gregem tuum lupi rapaces: & quis eos à morsibus nostris, percusso pastore, prohibebit? Scimus quidem desiderare te Christum: sed ³salva tibi sunt tua præmia: nec dilata minuentur: nostri potius miserere, quos deseris. Tunc ille motus his fletibus, ut totus semper in Domino misericordiæ visceribus affluebat, lacrymassè perhibetur: conversusque ad Dominum hac tantum flentibus voce respondit: Domine si adhuc populo tuo sum necessarius, non recuso laborem: fiat voluntas tua. Nimirum inter spem amoremque positus, dubitavit pæne quid mallet: quia nec hos deserere, nec à Christo volebat diutius separari: nihil tamen in voto suo ponens, aut voluntati relinquens, totum se Domini arbitrio potestatique committens. Nonne tibi his paucissimis verbis dicere videtur; Gravis quidem est Domine corporeæ pugna militia, & jam satis est, quod hucusque certavi; sed si adhuc in eodem labore pro castris tuorum stare me præcipis, non recuso, nec fatiscentem causabor atatem. Munia tua devotus implebo, sub signis tuis quod ipse

¹ Resolvi.] Sic supra dissolutionem dixit, exprimens illa Apostoli Phil. I. 23.

τὸ ἐπιθυμῶν ἔχει εἰς τὸ ἀναλῶσαι.

² Cur nos pater deseris? aut cui nos de-

solatos relinquis?] Hæc ex Virgilio expressa sunt IV. Æneid. 323.

³ Salva tibi sunt tua præmia; nec dilata minuentur.] Etiam hæc ex Poëta expressit.

I Nobilis

ipse tu iusseris militabo. Et quamvis optata sit seni missio post laborem, est tamen animus victor annorum, & cedere nescius senectuti. Ac si jam parcis etati, bonum est mihi Domine voluntas tua: hos vero, quibus timeo, ipse custodies. O virum ineffabilem, nec labore victum, nec morte vincendum, qui in nullam se partem pronior inclinaverat, nec mori timuit, nec vivere recusavit. Itaque cum jam per aliquot dies vi februm teneretur, non tamen à Dei opere cessabat; pernox in orationibus & vigiliis, fatiscentes artus servire spiritui cogebat, ¹ nobili illo stratu suo, in cinere & cilicio recubans. Et cum à discipulis rogaretur, ut saltem vilia sibi fineret stramenta supponi; *Non decet, inquit, filii, Christianum, nisi in cinere mori. Ego si aliud vobis exemplum relinquo, ipse peccavi.* Oculis igitur ac manibus in cœlum semper intentus, invictum ab oratione spiritum non relaxabat. Et cum à presbyteris, qui tum ad eum confluerant, rogaretur, ut corpusculum lateris mutatione relevaret; *Sinite, inquit, sinite me fratres cœlum potius respicere, quam terram, ut suo jam itinere iturus ad Dominum spiritus dirigatur.* Hæc locutus, diabolum vidit prope assistere. *Quid hic, inquit, astas cruenta bestia? nihil in me, funeste, reperies. Abrahæ me sinus recipit.* Cum hac ergo voce flagitantem divinis operibus ² spiritum cœlo reddidit; testatique nobis sunt, qui affuerant, jam exanimò corpore glorificati hominis vidisse fe gloriam. Vultus luce clarior renitebat, cum membra

cætera

¹ Nobili illo stratu suo, in cinere & cilicio recubans.] Sic supra Epist. 1. humo, uno tantum cilicio superjecto, cubare consueverat.

² Spiritum cœlo reddidit.] A. C. cccc. i. ut ex Severo & aliis demonstrari potest. Nam, ex Severi sententia, sub consulatu Euodii lxx. fuit anno nimirum ccc. xxxvi. & supervixit, eodem asserente xvi. annos. ergo defunctus anno cccc. i. ætatis lxxxvi. Cum se disset annos xxxi. Tot enim numerandi

sunt anni Episcopatus Martini, si Gregorii sententiæ consenserimus x. Hist. 31. dicentis creatum fuisse Episcopum anno octavo Valentiniani & Valentis Imper. Obiit eadem die, qua festum ejus celebratum postea fuit. Ex quibus omnibus erroris arguuntur, qui Casario & Attico consulibus, suæ ætatis anno lxxxvi. Martinum mortuum esse tradunt. In qua opinione est Gregor. Turon. 1. Hist. 48. Vide Baronium Tomo v. ad A. cccc. i.

I Sancta

cætera ne tenuis quidem macula fuscaret. In aliis etiam, & in illo tantum artubus non pudendis, septennis quodammodo pueri gratia videbatur. Quis istum unquam cilicio tectum, quis cineribus crederet involutum? ita vitro purior, lacte candidior, jam in quadam futuræ resurrectionis gloria, & natura demutatæ carnis, ostensus est. Jam vero in obsequium funeris, credi non potest, quanta hominum multitudo convenerit. Tota civitas obviam corpori ruit, cuncti ex agris atque vicis, multique ex vicinis etiam urbibus affuerunt. O quantus luctus omnium! quanta præcipue mœrentium lamenta monachorum: qui eo die fere ad duo millia convenisse dicuntur, specialis Martini gloria ejus exemplo in Domini servitute stirps tanta fructificaverat. Agebat nimirum ante se pastor extinctus greges suos, ¹ sanctæ illius multitudinis pallidas turbas, ² agmina palliata, & aut emeritorum laborum senes, aut ³ juratos Christi in sacramenta tirones. Tum ⁴ virginum chorus, fletu abstinens præ pudore, cum lætandum potius illi esse sentiret, quem jam suo Dominus gremio confoveret, quam sancto dissimulabat gaudio quod dolebat! siquidem fides flere prohiberet, gemitum extorqueret affectus. Etenim tam erat

sancta

¹ Sanctæ illius multitudinis pallidas turbas.] Monachi, austera vita & crebris jejniis ac vigiliis pallorem affectabant. Notum id ex vitis Patr. Cassiano & aliis.

² Agmina palliata.] Pallium sacerdotalis habitus appellatur, quod eo habitu tunc sacerdotes uterentur Christiani. Non igitur omnes Christiani palliati; sed solum presbyterorum hic habitus. Neque hoc omnium olim Græcorum erat gestamen; sed proprie τὸ φιλσοφῶν ἄμφω: ac propterea hunc etiam habitum vindicarunt sibi Christianis, qui φιλοσοφικῶς ἐργάζονται in vera religione erant. Ita asceta κὶ ἀπειθεὶς χριστιανίζοντες vestem olim mutare soliti & pallium Philosophi su-

mere. Vide Tertull. 1. de Pallio. *Salmasius*. In funere igitur Martini, *agmina palliata*, Sacerdotes sive presbyteri sunt. Nam quinque ordines funus comitabantur, Monachi, Presbyteri, Senes, Tirones, Virgines.

³ Juratos in Christi sacramenta tirones.] Catechumenos intelligit. Qui sacramento in fidem Christi adigebantur, & Diabolo abjurabant. Notum ex Patribus.

⁴ Virginum chorus.] Illæ erant, quæ virginitatem Deo voverant, aliæ tamen à Monialibus. Supra in vita cap. xx. *Ut statim puellam Deo voverit, & perpetuæ virginitati dicarit: neque ab alio eam, quam à Martino, habitu virginitatis impesito, passus est consecrari.* Qualem virginem infra Dial. XII. XIII. describit.

I A4

sancta de illius gloria exultatio, quam pia de morte confusio. Ignoscere flentibus, gratularere gaudentibus: quia & pium est gaudere Martino, & pium est flere Martinum, dum unusquisque & sibi præstat ut doleat: & illi debet ut gaudeat. Hoc igitur beati viri corpus usque ¹ ad locum sepulcri, ² hymnis canora cœlestibus turba prosequitur. Comparatur, si placet, sæcularis illa pompa, non dicam funeris, sed triumphi: quid simile Martini exsequiis conferetur? Ducant illi præ curribus suis victos, post terga captivos: Martini corpus, hi qui mundum ductu illius vicerant, prosequuntur. Illos confusis plausibus populorum honoret infania, Martinus hymnis cœlestibus honoratur. Illi post triumphos suos in tartara sæva trudentur, Martinus Abrahamæ sinu lætus excipitur; Martinus hîc pauper & modicus, cœlum dives ingreditur: illinc nos, ut spero, custodiens hæc scribentem respicit, te legentem.

¹ Ad locum sepulcri.] Copiata seu laboratores tumulos componebant. Epiphanius in fine Panarii: λοιπόν δὲ καὶ κρηπιαστῶν, οἱ πρὸ τῶν μολύβδων ἀεισέλλοντες καὶ κρημωμένων καὶ θυρωροῖ. Idem clericis interdum accensebantur. De quo vide Bellarminum 1. de Clericis. Mirandum sane, cum hic B. Martini exsequias, & pompam funebrem adeo accurate describat Severus, nullum eum verbum facere de Picavis & Turonibus migrante eo altercantibus: deque ejus corpore, dum Picavi violento sopore oppressi stertunt, à Turonibus furtim in navim demisso, indeque è vico Condarensi per Vingennam fluvium ac Ligerim ad suum opidum avertito. De quibus copiose Greg. Turonensis libro x. Hist. extremo, ubi addit Turonis sepulcrum fuisse, & Briccium eidem in Episcopatu succedentem sanctissimi viri corpus basilica ornasse, cujus Basilica (sive ea ipsa sit, sive quæ à Perpetuo Episcopo vi. amplior facta est) descriptionem, ut in Trudon. L. antiquissimo

exarata est, lubet adscribere. Basilica S. Martini abest à civitate passus n. fere & 1. habet in longitudine pedes c1. x. in latitudine pedes 1x. in altitudine usque ad cameram pedes xlv. fenestras in altario xxxi. columnas xli. in toto edificio fenestras 1xxii. columnas cxx. ostia vii. tria in altario, quinque in capso. Addam etiam quod in eodem libro additum reperi. Sollemnitates ipsius Basilicæ 111. Idus Novemb. Dispositio S. Martini: unde vicesima dies mensis missa, 1v. Nonas Julias, ordinatio Episcopatus. Giselius.

² Hymnis canora cœlestibus turba prosequitur.] In vita Simeonis Stylitæ cap. xix. Supponentes corpus feretro, cum psalmis & hymnis duxerunt Antiochiam. Cap. xxi. Corpus sancti Simeonis cum psalmis & hymnis, & cum multis lampadibus portaverunt in Ecclesiam, Cum psalmis & Hymnis deducta olim cadavera. Frequentissimum hoc in vitis Patrum (Chrysostomus Hom. iv. in Epist. ad Hebr.